

Otvoritev gledališke sezone SKUD-a „Jože Lacko“ v Ptuj

Dne 15. oktobra 1949 je bila otvorjena nova sezona ptujskega gledališča. Režiser tov. Dežman Polde si je zadal težko nalogo, ko si je izbral dramo M. Kranjca: »Pot do zločina«. Delo je bilo skrbno nastudirano in je bilo opaziti, da so se vsi igralci zelo potrudili. Ker se bomo k delu samemu še povrnili, podajam nekaj kritičnih pripomb o igralcih.

Prav gotovo najtežjo vlogo očeta Berdena je igral tov. Vičar Franc Vlogo je podal zelo prepričljivo in z notranjim doživljenjem, čeprav naslovna drama ne nudi igralcu prave dramske gradnje. Lik, ki ga je postavil Vičar zasluži vso pohvalo. Sina Matijo je z veliko sigurnostjo odigral tov. Gunžer. Pri Gunžerju se vidi, da je rutiniran igralec, vendar večkrat zaide v nepotrební patos. Božičeva je igrala dekle Eno umerno, vendar večkrat premo notranje doživeto. Njena mater Verono je igrala Dolinarjeva zelo prepričljivo in kaže, da bo s pridnim študijem dosegla še lepe uspehe. Delavca je podal tov. Dežman. Postavil je prepričljiv lik pravega proletarja. Njegovi igri moramo pripomniti, da je včasih premo revolucionarna, posebno ko se bori z notranjimi čustvi do svoje ljubizni. Matijevo ženo je igrala Bajgotova uglajeno, vendar notranja borba ni bila igrala izpeljana, čeprav bi njena smrt morala v dejanju postaviti močan dramski vrhunec. Meščansko dekle Rozo je igrala Trejakova, ki kaže lepe odrske uspehe, vendar je bila njena vloga na več mestih odigrana preveč teatralno. Teško nalogo je imel sodnik Leskovar, ki ga je podal Kostanjevec. Njegova vloga ni bila posrečeno izbrana, čeprav se je Kostanjevec potrudil. Režiser bi se moral prav pri sodniku nekoliko več potruditi, posebno je bilo opaziti, da mese ni obvladal. Sam službeni postopek na sodišču je bil zelo familiaren in seveda ni nikogar prepričal o tragičnem zaključku drame.

Režiser Dežman se je zelo potrudil. Zgradnja same drame pa mu ni nudila dovolj močnih režiserskih opor. Najslabše je bil prav gotovo postavljen konec prvega dejanja: niti igralci, še manj pa gledalci niso mogli doživeti zločina ki se je odigral ob smrti Matijeve žene. Scena in maske so bile dobre.

V naslednjem hočem podati nekaj kritičnih pripomb o delu samem. Ne mi-

slil... se spuščati v literarno ocenjevanje drame ker je to naloga literarnih kritikov.

Ptujsko gledališče ima svojo tradicijo. Na našem odru so nastopali vidni slovenski gledališki igralci in režiserji, ki so s svojim delom mnogo pripomogli k vzgoji razumevanja dramske umetnosti. Ni lahko nastopiti na ptujskem odru, da ne bi našli gledalci res kritično ocenjevali postavljena odrska dela. Tu se bom dotaknil drame M. Kranjca »Pot do zločina« z vidika našega gledališkega občinstva. Uvodoma hočem povedati, da je v pretekli sezoni ptujsko gledališče imelo lepe uspehe s Cankarjevo dramo »Kralj na Betajnovi«, ki je dosegla 10 razprodanih repriz. Mnogi so dramo gledali, po dvakrat in še več. Ko gledamo dramo »Pot do zločina«, se nam nenote vsiljuje misel, da je v drami Miška Kranjca zelo mnogo sličnosti pri obravnavanju podobnega problema, ki tam ga je ustvaril Ivan Cankar. Betajnova Miška Kranjca je prenešana v Prekmurje. Matija Berden je prevzel vlogo Kantaorja.

Tako pravi Kantor: Kdor je močan, hodi navzgor, bojazljivci in slabiči drsajo navzdol... Kdor hoče kaj doseči, ne sme biti plah in slab, ne obziren in ne usmiljen... Kdor hoče naprej, mora naprej, če je treba preko trupel...

Matija Berden pa se vprašuje: Česa ne smem? Česa človek ne sme? Kdor je močan, kdor si upa, kdor zna molčati in nositi, sme vse...

Prav tako je tudi sodniku v drami vse jasno: Kdo je morilec, vprašuje samo formalno, čeprav vsa vas dobro ve, kdo je krivec zločina. Isto je pri Kralju na Betajnovi. Tudi stara Verona pridruži v sobo, čeprav ni ničesar vedela: Kaj se dogaja, Evica? Nekdo je tako strašno zakričal, čeprav gledalec nima tega občutka. Pri Nini je psihološko utemeljeno, ko priteče iz svoje spalnice: Zakričalo je, zakričalo... Tisto noč je zakričal tvoj oče, ji odgovori Maki...

Miško Kranjca je naš vodilni pripovednik-realist. Z dramskim prvenem »Pot do zločina« pa je pokazal, da mu odrski jezik ne teče in se ga naši gledalci težko privadijo. Drama sama pa je zgrajena v glavnem na pripovedovanju o nečem brez močnih dramskih zaslediljev.

Na skupščini OOLT je bil izvoljen nov odbor

V nedeljo, 13. t. m. se je v sindikalni dvorani železničarskega doma vršila ustanovna skupščina Okrajnega odbora Ljudske tehnike v Ptuj. Skupščino je otvoril sekretar okrajnega iniciativnega odbora tov. Skok Jože. Pozdravil je okrog 100 delegatov iz vseh organizacij Ljudske tehnike v ptujskem okraju, predstavnike množičnih organizacij ter predstavnik Obl. OLT tov. Jakiča in sekretarja Avto-moto zveze Slovenije tov. Mustafa.

Tov. Berginc Peter, sekretar OOLF, je imel daljši in izčrpen referat o pomenu in nalogah Ljudske tehnike pri nas. Poudaril je njeno vlogo sedaj, ko gradimo socializem z lastnimi sredstvi. Naglasil je tudi, da organizacija LT ne sme zapasti v apolitičnost.

Med referatom je prinesla skupina pionirjev konferenci borbene pozdrave in prosila vse navzoče, da jim pomagajo pri njihovem nadaljnjem delu v stanih mladih tehnikov. Tov. Krainc se je pionirjem zahvalil in jim obljubil, da bodo stanice mladih tehnikov skrb slednjeja člana LT.

Nato je podal tov. Skok Jože poročilo o delu organizacije do danes. V uvodu je prikazal razvoj organizacije LT. Do I. kongresa Ljudske tehnike je doseglo pomembnejši uspeh agilno avtomoto društvo v Ptuj. Po kongresu se je osnoval nov okrajni iniciativni odbor LT, ki je pričel resneje z delom. Ustanovljali so se klubi in društva LT. Posebno uspešen je bil »Teden tehnike«, ko je bilo ustanovljeno 8 klubov LT. Danes imamo v ptujstem okraju 12 klubov, 4 društva LT in 3 stanice mladih tehnikov. Delo v vseh teh pa še ni pravilno; krivda za to je predvsem na iniciativnem OOLT. Od 15 članov tega obkruženja svoj teren le trije in so zato SMT, klubi in društva prepuščeni sami sebi. Največje uspehe dosega avtomoto društvo v Ptuj, ki je eno najboljših v Sloveniji. Ima okoli 800 članov in je usposobilo že okoli 180 šoferjev za razna motorna vozila. Od teh jih je že 70% odšlo v industrijo. Letni plan so presežili že za 218%. Med klubi LT je najuspešnejši v tovarni Strnišče, ki ima 70 članov in delujeta dva krožka, agrotehniški in strojni. Primer slabejega dela pa je pomorsko-brodarsko društvo v Ptuj. Da ima le 25 članov, je

krivda vodstva, ki se je brigalo le za vožnje s kajakom po Dravi. Za to pa nogo je sicer veliko zanimanje med mladino, kar kaže primer melioracijske šole, kjer se je javilo za to panogo okoli 30 mladincev. Vodstvo tudi ni mislilo, kaj bo delalo pozimi. Postavili so si dober plan, ki pa ga v osnovnih točkah niso izpolnili. Delujejo le tiste, ki imajo dovolj samoiniciative. Največ pionirjev so privabile SMT v Vidu in Cirkulanah. Sekretar je omenil tudi to, da se v pogledu agitacije in propagande LT ni nič storilo. V bodoče je potrebno, da se agitacija LT poslužuje v glavnem tiska, transparentov, izložb, diapozitivov in drugega.

Po obeh referatih se je razvila izčrpana diskusija, v kateri so predstavniki raznih društev, klubov in množičnih organizacij govorili o svojih uspehih in problemih. Sekretar avto-moto društva v Ptuj je še enkrat orisal uspehe tega. Kljub temu, da razpolaga samo z enim vozilom, je bilo med vsemi organizacijami LT v ptujstem okraju najuspešnejše. Tudi na terenu so pokazali krožki lepo zanimanje, med njimi zlasti krožek v Bišu. Vsi diskutanti so poudarjali veliko pomanjkanje materiala. Na to sta jim odgovorila tovariša Mustafa in Mar, ki sta delala, da morajo imeti klubi in društva pri tem več iznajdljivosti. — Tov. Frank, ki je diskutiral o pomorsko-brodarskem društvu, je še enkrat opozoril na napake in v imenu odbora obljubil, da bodo te odpravljene. Tov. Brenčič Dita je povedala, da je bil pred kratkim ustanovljen na gimnaziji klub LT in ima že 110 članov. — Tov. Hožian je govoril o klubu LT v Ormožu. Priznal je, da množične organizacije niso požale dovolj znanja, da pa obstojajo v Ormožu vsi potrebni pogoji za delo, le volje je treba. — V imenu okrajnega pomorskega štaba je tov. Pavlovčič apeliral na vse, da nudijo svojo pomoč pri ustanavljanju stanic mladih tehnikov. Predstavniki mladinske organizacije je poudaril, da se mora vključiti v vrste LT čim več mladine. Tov. Pal je v imenu radioamaterjev ponovno opozoril na pomanjkanje materiala in potrebo po ustanavljanju radioamaterskih krožkov zlasti na vasi.

Po diskusiji so bila razdeljena priznanja najboljšim organizacijam in or-

sameznikom. 9 tovarišev je dobilo knjižne nagrade, 20 pa diplome. Predhodno zastavico za najboljši klub LT je prejel klub LT v tovarni Strnišče. Kot najboljšo društvo LT je prejelo predhodno zastavico avto-moto društvo v Ptuj. Zaradi samoiniciative je prejela predhodno zastavico stanica mladih tehnikov v Cirkulanah.

Tov. Mar Drago je nato predlagal skupščini, da sprejme sklepe o nadaljnjem delu Ljudske tehnike v ptujstem okraju. Sklepi obsegajo v glavnem naslednje:

OOLT mora učvrstiti organizacijo, se pravi, ustanovljati mora nove klube in društva LT in to predvsem na vasi in v kmetijsko-obdelovalnih združenjih ter jim dati pravilno linijo dela.

Formirati je potrebno čim več krožkov LT; v tovarnah in šolah se morajo ustanoviti krožki, ki bodo prilagojeni delu, odnosno učnemu načrtu.

Ponovno bo ustanovljena letalsko-moделarska grupa.

Radioamaterji bodo dosegli plan do 29. novembra.

Fotoamaterji bodo povečali svoje članstvo.

Brodarji bodo povečali svoje članstvo. Ustanovljene bodo stanice mladih tehnikov. Nudili jim bomo vso potrebno pomoč.

Agitacija bo obsegala vse oblike dela, kajti le tako bo mogla popularizirati Ljudsko tehniko in vsa pozornost bo posvečena čuvanju materiala oziroma imovine Ljudske tehnike.

Nato je bil izvoljen Okrajni odbor Ljudske tehnike in delegati za skupščino Obl. OLT. Za predsednika OOLT je bil izvoljen tov. Kolarič Miha.

Na koncu so delegati na predlog tov. Krajnc poslali resolucijo CK KPS v Ljubljano in pozdravno brzojavko oblastni partijski konferenci v Maribor, ki je istočasno zasedala.

Ustanovna skupščina OOLT je dala smernice za nadaljnje delo Ljudske tehnike v ptujstem okraju. Vsak član se mora zavedati važnosti ljudske tehnike pri izgradnji socializma in mora zato skrbeti, da se niene vrste čim bolj okrepijo, kajti le na ta način bo dosegla svoj smoter.

Uredba o odkupu ajde in prosa v gospodarskem letu 1949-50

Na podlagi 1. člena zakona o pooblastitvi vlade LRS za izdajanje uredb na področju narodnega gospodarstva izdaja vlada Ljudske Republike Slovenije po predlogu ministra za državne nabave

UREDBO o odkupu ajde in prosa v gospodarskem letu 1949/50

I. Splošne določbe

1. člen

Da se zagotovi preskrba delovnega ljudstva z ajdo in prosom, bo država v gospodarskem letu 1949/50 odkupovala ajdo in prosa po določbah te uredbe.

2. člen

Pridelovalci, ki imajo tržni presežek ajde in prosa, so dolžni prodati državi določene količine ajde in prosa po cenah, ki jih določi vlada LRS.

3. člen

S presežki ajde in prosa, ki ostanejo pridelovalcu po obvezni prodaji (prosti presežki), lahko pridelovalci prosto razpolagajo. Lahko jih prodajo državi tudi po vezanih cenah ob pogojih, ki so predpisani z uredbo o prodaji kmetijskih pridelkov, vezani s pravico do nakupa določenih industrijskih izdelkov po nižjih enotnih cenah

4. člen

Gospodarstva izpod dveh hektarov obdelovalne zemlje so oproščena obvezne prodaje ajde in prosa.

II. Planiranje odkupa

5. člen

Plan za odkup ajde in prosa določi za posamezne oblasti ljudske odbore in za glavno mesto Ljubljano minister za državne nabave v sporazumu z ministrom za kmetijstvo in predsednikom planske komisije LRS.

Oblastni izvršilni odbori razčlenijo plan za odkup ajde in prosa na okrajne (mestne) ljudske odbore, okrajni (mestni) izvršilni odbori pa na krajevne (rajske) ljudske odbore.

Mestni izvršilni odbor glavnega mesta Ljubljane razčleni plan za odkup ajde in prosa na rajonske in na krajevni ljudski odbor svojega območja.

6. člen

Na podlagi plana za odkup ajde in prosa, ki ga prejme od okrajnega oziroma mestnega izvršilnega odbora, sestavi krajevni (rajski) izvršilni odbor ob dozorevanju ajde in prosa za vsako posamezno gospodarstvo predračun obvezne prodaje ajde in prosa, s katerim določi količino, ki jo mora posamezni

pridelovalec prodati državi. Ta predračun sestavi krajevni (rajski) izvršilni odbor na podlagi površin, zasejanih z ajdo in prosom ter na podlagi ugotovljenega hektarskega donosa.

Predračun obvezne prodaje pošlje krajevni (rajski) izvršilni odbor okrajnemu (mestnemu) izvršilnemu odboru. Okrajni (mestni) izvršilni odbor sestavi na podlagi pregledanih in popravljenih predračunov planov krajevnih (rajskih) ljudskih odborov skupno z izkazom obvezne prodaje kmetijskih obdelovalnih združenj in združenih ekonomij, pregled obvezne prodaje za svoje območje in ga pošlje oblastnemu ljudskemu odboru. Ta pregleda in po potrebi popravi izkaz obvezne prodaje okrajnih (mestnih) izvršilnih odborov, sestavi plan odkupa za svoje območje in ga pošlje ministrstvu za državne nabave zaradi sestave republiškega plana za odkup ajde in prosa.

Minister za državne nabave LRS sestavi predlog republiškega plana za odkup ajde in prosa ter ga predloži vladi LRS v potrditev.

7. člen

Od vlade LRS potrjen republiški plan za odkup ajde in prosa razdeli minister za državne nabave na posamezne oblasti ljudske odbore in na mestni ljudski odbor glavnega mesta Ljubljane. Oblastni izvršilni odbori razdelijo svoj plan odkupa na posamezne okrajne (mestne) ljudske odbore, okrajni (mestni) izvršilni odbori in izvršilni odbor glavnega mesta Ljubljane pa na krajevne (rajske) ljudske odbore, kmetijske obdelo-

valne zdruge in zadrudne ekonomije svojega območja.

Ko prejmejo krajevni (mestni) in rajonski izvršilni odbori plan odkupa za svoje območje, izdajo na podlagi predračuna obvezne prodaje, upoštevaje morebitne popravke, vsakemu posameznemu pridelovalcu odločbo o obvezni prodaji.

Zoper odločbo o obvezni prodaji se pridelovalec lahko pritoži po krajevnem (rajskem) ljudskem odboru na okrajni (mestni) izvršilni odbor v treh dneh po prejemu odločbe. Ta mora odločiti o pritožbi v treh dneh in po krajevnem (rajskem) ljudskem odboru obvestiti o svoji odločbi pritožitelja, pooblaščenou odkupno podjetje pa neposredno.

III. Kako se določi količina obvezne prodaje ajde in prosa za posamezne pridelovalce

8. člen

Za vsakega pridelovalca z dvema hektaroma in več obdelovalne zemlje, ki prideluje ajdo in prosa, ugotovi krajevni (rajski) izvršilni odbor skupni pridelok ajde in prosa, njegove lastne potrebe in tržni presežek.

Pri tem mora krajevni (rajski) izvršilni odbor upoštevati zlasti tele okoliščine: ekonomsko moč in strukturo gospodarstva, površine, ki so dejansko zasejane z ajdo in prosom, skupno površino obdelovalne zemlje in hektarski donos.

Hektarski donos ajde in prosa ocenijo ob dozorevanju komisije, ki jih postavo krajevni (rajski) izvršilni odbori z odobritvijo okrajnega izvršilnega odbora.

Hektarske donose ki jih ugotovno krajevne komisije za ocenjevanje hektarskega donosa, mora predhodno potrditi okrajna komisija za ocenjevanje hektarskih donosov.

9. člen

Tržni presežek ugotovi krajevni (rajski) izvršilni odbor tako, da od ugotovljenega pridelka odšteje za lastne potrebe pridelovalca, in sicer:

a) za prehrano družinskih članov, ki žive s pridelovalcem stano v skupnem gospodinjstvu, od 20 do 30 kg ajde in od 15 do 20 kg prosa na enega člana. Do tega niso upravičeni tisti družinski člani, ki sprejemajo živilske nakaznice, in tisti odrasli, dela zmožni družinski člani, ki niso nujno potrebni za obdelovanje posestva;

b) za seme se pusti 90 kg ajde in 30 kg prosa na 1 ha.

Pri določanju količine za prehrano družinskih članov se morajo upoštevati krajevne razmere in količina ter vrsta drugih kmetijskih pridelkov, s katerimi gospodarstvo nazpolaga.

10. člen

Krajevni (rajski) izvršilni odbori določijo količino ajde in prosa, ki jo morajo od tržnih presežkov prodati posamezni pridelovalci, v tehle meiah:

Obdelov. zemlja	Obvezna prod. v %
nad 10 ha	70-90%
od 2-5 ha	30-50%
od 5-8 ha	40-60%
od 8-10 ha	50-70%

(Nadaljevanje na 4 strani)

M. Iljin

Priroda in ljudje

CEMU REDIJO MUHE

Kaj imata skupnega muha in slon? Mnogo več, kakor bi sodili na prvi pogled.

Obema je skupno na primer to, da se ravna podedovanje svojstev pri muhi in pri slonih po istih zakonih.

Osnovni zakoni dednosti veljajo tako za muho, kakor za slona, za konja, za grah, za pšenico in za človeka.

Ce pa je tako, potem je za proučevanje teh zakonov za poskuse in opazovanja najprikladnejše bitje mušica drozofila.

Ce hočes vzredit deset pokolenj konj, potrebuješ trideset let.

Koliko pa je treba, da vzrediš trideset pokolenj mušic?

Vsega skupaj samo sto dni — nekaj nad tri mesece.

Ce torej vzamemo za predmet opazovanja mušico drozofilo, lahko prav znatno pospešimo znanstveno delo. Namesto da bi brskali po starih rodovnikih, lahko z lastnimi očmi opazujemo številna pokolenja po vrsti.

V tem namenu redijo mušico drozofilo v znanstvenih laboratorijih, med drugimi tudi pri nas v Leningradu in Institutu za genetiko.

S križanjem in z izborom so ustvarili že na tisoče mušjih pasem, na tisoče pasem čistokrvnih, rasnih muh.

Učenjaki najskrbneje proučujejo pravila, po katerih se ravna podobnost med sorodniki v mušjih rodbinah.

Pri tem proučevanju so dognali mnogo zanimivega.

Se več zanimivega pa so dognali, ko so proučevali izjeme od pravil.

NEKAJ BESED O SPAČKIH

V osemnajstem stoletju se je primerilo, da se je v čredi nekega ameriškega farmerja nenadoma rodilo jagnje s kratkimi nožicami. Takih kratkih nog pa so imeli niti njegov oče niti njegova mati niti kateri od njegovih bližnjih in daljnjih sorodnikov.

Koštrunček ni mogel preskočiti niti prav nizke ograje. Po koštrunskih pojmih je bilo to gotovo zelo velika napaka, da, pohabjenost. Farmerji pa so bili tega spačka veseli, kajti tak koštrunček ne bo ušel daleč od črede. »Pohabljen« oven je postal začetnik nove pasme kralj. konogh ovc, ankskose pasme.

Kaj se je bilo to zgodilo? Priroda je ustvarila izjemo. Ljudje so izkoristilo to izjemo v svoj prid.

Takih primerov ljudje dosedaj niso pogosto opazili. Ko pa so začeli proučevati mušico drozofilo so videli, da se v mušjih rodbinah venomer ponavljajo spački, ki niso podobni nobenemu izmed prednikov. Nastopajo vedno nova svojstva, ki se včasih podedujejo dalje.

Pri muhi s temnoočimi očmi so se na primer nenadoma pojavili otroci spački z belimi očmi. Iz teh spačkov se je razvila nova rasa belookih muh.

Pregovor pravi: ni rodbine brez spačka. A v nobeni rodbini se ne ponavljajo spački tako pogosto, kakor v rodbini mušice drozofile.

A tudi to je lahko razumljivo: saj je njena rodbina tako velika! Ce se vsakih dvajset dni prikažejo na beli dan tisoč otrok in milijoni vnukov, ni čuda, da je med njimi včasih nekaj spačkov.

Prav pogosto se zgodi, da muha spaček ni sposobna za življenje in da pogine.

Dogaja pa se tudi, da spaček odraste in postane začetnik cele pasme spačkov. Tako spopolnjuje priroda svoje zaloge oblik in svojstev.

Od časa do časa se pojavijo pri živalih in pri rastlinah spački. Ce je pohabjenost, novo svojstvo za spačka koristno — na primer dolgi čekani ali zaščitna barva telesa ali ostrí trni na stebelu — se spački laže prebijajo skozi življenje.

Kdo ve, morda izhaja vsaka vrsta od kakega spačka.

Najpogosteje se pokaže, da je pohabjenost škodljiva in spački poginejo.

Tako pač gre v prirodi: zdaj vlada pravilo, zdaj zavlada izjema. Dednost in spreminljivost delujeta družno.

Ali se ne bi mogli kako vmešati v to zadevo in prisiliti prirodu, da bi nam bolj pogosto prinašala nova dedna svojstva?

Med novimi svojstvi so lahko tudi taka, ki so nam koristna.

Nenadoma bi se na primer pojavil gigantski konj, ki bi bil dvakrat močnejši od navadnega konja, ali gigantska krava, ki bi nam dajala dnevno 40 litrov mleka

PREOBRAZBA ŽIVE CELICE

Ameriški učenjak Möller, ki dela sedaj pri nas v Institutu za genetiko, je poskusil obsevati mušico drozofilo z Röntgenovimi žarki. Pokazalo se je, da se pod vplivom teh žarkov pojavljajo nova svojstva stokrat pogosteje.

Učenjaki so se lotili dela in na najrazličnejše načine sestavljajo nova in stara svojstva, ustvarjajo vedno nova mušje pasme.

Naučili so se spreminjati na vse mogoče načine barvo oči, obliko telesa, dolžino kril in celo življenjsko dobo.

Ustvarili so pasmo, ki živi trideset dni namesto šestdeset. Ustvarili so gigantsko muho, ki je dvakrat večja od navadne.

Naučili so se odločati, koliko sinov in koliko hčér naj se rodi v mušji družini. Kakor po naročilu je dobila neka družina tri sto sinov in nobene hčere, druga pa narobe same hčere in nobenega sina. Vzredili so muho, ki leti v svetlobi, in muho, ki ji ni mar svetlobe.

Skratka, naučili so se voditi nastajanje in podedovanje svojstev, naučili so se delati vedno nove oblike — ne iz gline, ampak iz živega gradiva.

Poglavitni rezultat tega proučevanja pa je bil, da so nam ti in mnogi drugi poskusi pomagali bolje poznati se v zakoni dednosti in spreminljivosti svojstva.

V vsaki celici je nekaj drobenih cevč — hromozomov. V hromozomih leži verižica zrn — »genov«. Od teh genov zavisijo svojstva, ki se podedujejo.

Mušica drozofila ima na primer osem hromozomov. Celica, da je v teh hromozomih okoli štiri tisoč genov. Kakršna gene dobi mušica, takšne pasme je. Imamo gen rdečih oči in gen belih oči, gen črne telesa in gen rumenega telesa, gen zapojenih kril, gen dlakosti, gen brezročnosti, gen brezkrilnosti itd.

Učenjakom se je celoh posećilo narisati zemljevide, na katerih lahko vidimo, kje se nahaja ta ali oni gen v hromozomih.

Ce ima mušica gen kratkih kril, bo imela kratka krila. Ce ima gen sivega telesa, bo imela sivo telo.

Vsaka mušica dobi polovico genov od matere, polovico pa od očeta.

Ce dobi od očeta in od matere po en gen dolgih kril, bo gotovo imela dolga krila.

Kaj pa, če dobi od očeta gen dolgih kril, od matere pa gen kratkih kril?

Tedaj zavisí vse od tega, kateri gen prevlada.

Ce prevlada gen dolgih kril, se bo rodila mušica z dolgimi krili — ne bo se vrgla po materi, marveč po očetu.

Tako se podedujejo svojstva od pokolenja na pokolenje.

Kako pa nastajajo nova svojstva? Nastajajo tedaj, ko se izvrši v jemb in hromozomih kaka sprememba.

Učenjaki skušajo z vsemi mogočimi sredstvi vplivati na hromozome in gene, da bi jih spremenili in dobili nove oblike.

Vplivajo nanje z Röntgenovimi žarki, z radijem, s kemičnimi snovmi, z električnim tokom, včasih tudi kar z nožem.

Sovjetske učenjake Karpečenko in Ščavinske eta vzela mlad kapus in izvršila na njem kirurško operacijo: odrezala sta vršček stebela. Na porazanem mestu so pognale mladice. Nekateri teh mladik so dale novo vrsto zelja — gigantski zelje, ki je dvakrat ali trikrat večje od navadnega.

Ko so si ogledali celice gigantskega zelja pod drobnogledom, so videli, da se je v njih podvojilo število hromozomov. Na prav tak način so dobili že gigantski oves in gigantsko graščico.

Ce pojde tako dalje, bodo ljudje delali čudeže. Na poljih bodo rastle gigantski klasji z gigantskimi zrni. V sadovnjakih se bo drevje lomilo pod teho velikanskih plodov. Konji-velikam bodo prevažali tovore krave-velikanke, bodo dajale mleko. In morda se celo ljudje sami spremenijo v gigante, če bodo mami, da je to potrebno.

Tako bodo morda prišli do tega, da bodo delali iz muhe slona.

A sedaj se vršio šela prvi poskusi s preobraženjem hromozomov in genov.

Znatno več so dosegli ljudje na nekem drugem področju: iz svojstev, ki že obstoje v prirodi, sestavljajo v vedno večjem številu nove sestave, s križanjem in z izborom ustvarjajo vedno nove pasme rastlin in živali.